

XII. REPUBLICA MOLDOVA – ÎNTRE ASPIRAȚII OCCIDENTALE ȘI REZISTENȚE ORIENTALE

RADU CUPCEA*

Introducere

Republica Moldova este un stat apărut ca urmare a dezintegrării URSS. De la Declarația de Independență (27 august 1991) și până în prezent, R. Moldova a înfruntat diverse crize: criza integrității teritoriale, criza economică severă, dar și criza de identitate, demografică, energetică etc., care se agravează an de an. Toate aceste crize, simultane sau succesive, variabile ca intensitate, rămân nerezolvate. Capitolul examinează aceste crize multiple în principal din perspectiva teoretică dezvoltată și aplicată de cercetătorul american Jared Diamond¹.

Criză, factori teoretici, trecut, prezent și viitor

Conform lui J. Diamond, când o persoană ajunge într-o situație de criză, aceasta se simte copleșită de sentimentul că toate evenimentele din viața sa de până atunci au luat o direcție greșită.² Prin urmare, scopul imediat al terapeutului în prima sesiune este de a depăși starea de paralizie a pacientului. Pentru asta, după ani și ani de terapii și schimb de idei, terapeuții specializați în crize umane au identificat 12 factori

* Asistent de cercetare științifică dr. al Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu”, Academia Română; e-mail: radu.cupcea@ispri.ro.

¹ Jared Diamond, *Upheaval. Turning Points for Nations in Crisis*, Little, Brown and Company, New York, 2019.

² Jared Diamond, *Momente decisive. Cum reacționează națiunile în fața crizelor și a schimbării*, Editura Litera, București, 2020, p. 42.

care sporesc sau scad șansele unei persoane de a rezolva o criză personală (Tabelul 1.1). În viziunea lui Jared Diamond, acești factori pot fi aplicați pentru a încerca să înțelegem consecințele crizelor naționale. A reușit să le aplice pentru a analiza situațiile de criză din Australia, Chile, Finlanda, Indonezia, Japonia și Statele Unite ale Americii, în pofida faptului că situațiile de criză națională ridică multe întrebări legate de conducere, de luarea deciziilor de grup, de instituțiile naționale, pe care nu le întâlnim în crizele individuale.

Tabelul 1.1 Factori care influențează rezultatele crizelor personale³

- Recunoașterea crizei
 - Acceptarea responsabilității personale de a acționa
 - Construirea zidului pentru a delimita problemele individuale care necesită rezolvare
 - Obținere de ajutor material și emoțional din partea altor oameni și grupuri
 - Folosirea altor oameni ca modele privind rezolvarea problemelor
 - Tărie de caracter
 - Autoevaluarea sinceră
 - Experiența unor crize personale anterioare
 - Răbdare
 - Personalitate flexibilă
 - Valori individuale fundamentale
 - Eliberarea de constrângerile personale
-

Argumentele autorului privind extrapolarea celor 12 factori din terapia psihoterapeuților în procesul de vindecare a indivizilor la tratarea problemelor naționale a statelor se referă la faptul că un individ nu există independent de cultura națiunii din care face parte și în care trăiește în prezent. „Această cultură mai largă are influențe deosebite asupra trăsăturilor individuale, precum comportamentul, obiectivele, percepția realității și gestionarea problemelor.”⁴ Prin urmare, autorul se așteaptă la unele relații între modul în care își gestionează oamenii problemele individuale și modul în care națiunile, care sunt alcătuite din

³ *Ibidem*, p. 44.

⁴ *Ibidem*, p. 53.

oameni, se confruntă cu problemele naționale. Teoria sa presupune că există o legătură între caracteristicile individuale și cele naționale, deoarece oamenii împărtășesc o cultură națională, iar deciziile naționale depind, în cele din urmă, de opiniile celor care fac parte din comunitate, în special ale acelor lideri care participă activ la modelarea culturii naționale. În cazul nostru, am cules opiniile liderilor din Republica Moldova (numită în continuare R. Moldova), am invocat documentele și deciziile lor politice, am făcut apel la experiența personală și profesională cu acest stat și am apelat la opiniile unor experți locali și externi, pentru a realiza o analiză a statului vecin în scopul descoperirii unor particularități ale crizei pe care o traversează de peste trei decenii de existență, cu scopul de a prezice, pe cât este posibil acest lucru, direcția viitoare a statului în cauză.

Revenind la instrumentele de lucru, vom enumera, în continuare, tot ce a expus Jared Diamond în *Momente decisive*, astfel încât cititorul să-și facă o idee care au fost coordonatele după care m-am ghidat în elaborarea acestui capitol. Ele se regăsesc în Tabelul 1.2, iar paralelele dintre cele două tabele realizate de autorul teoriei au fost transcrise rezumativ, în pagina următoare.

Tabelul 1.2 Factori legați de efectele crizelor naționale

-
- Consens național privind situația de criză a națiunii
 - Acceptarea responsabilității naționale de a acționa într-un anume fel
 - Construirea unui zid pentru a delimita problemele naționale care necesită rezolvare
 - Obținerea de ajutoare materiale și financiare din partea altor națiuni
 - Utilizarea altor națiuni ca modele de rezolvare a problemelor
 - Identitate națională
 - Autoevaluare națională onestă
 - Experiență istorică a crizelor naționale anterioare
 - Gestionarea unui eșec național
 - Flexibilitate națională adaptată situației
 - Valori naționale fundamentale
 - Eliberarea de constrângerile geopolitice
-

Acum, pentru a oferi o minimă explicație despre ce înseamnă acești factori atunci când analizăm situația unui stat, vom reda argumentația cercetătorului american cu privire la teoria la care am apelat. Conform acestuia, factorii utilizați în analiză sunt explicați astfel:

„*Factorul nr. 1.* Asemenea indivizilor, națiunile recunosc sau neagă faptul că sunt în criză. Dar recunoașterea de către o națiune necesită un anumit grad de consens național, în timp ce un individ recunoaște sau neagă de unul singur.

Factorul nr. 2. Națiunile și indivizii acceptă responsabilitatea națională și individuală de a lua măsuri pentru a rezolva o problemă sau, în caz contrar, aleg să nege responsabilitatea autocompătimindu-se, învinovățindu-i pe alții și asumându-și rolul de victimă.

Factorul nr. 3. Națiunile fac schimbări selective în instituțiile și în politicile lor prin «construirea unui zid», pentru a delimita instituțiile și politicile care necesită schimbări de cele care trebuie păstrate neschimbate. În același mod, indivizii «construiesc un zid» pentru a realiza schimbări selective ale unor trăsături individuale, dar nu ale tuturor.

Factorul nr. 4. Națiunile și persoanele pot primi asistență materială și financiară din partea altor națiuni și a altor oameni. Persoanele, dar nu și națiunile, pot primi, de asemenea, ajutor emoțional.

Factorul nr. 5. Națiunile își pot modela instituțiile și politicile după cele ale altor națiuni, așa cum oamenii își pot prelua modelele de adaptare de la alte persoane.

Factorul nr. 6. Psihologii au definit pe larg și au scris despre trăsătura oamenilor cunoscută drept «târie de caracter». [...] națiunile au o trăsătură numită identitate națională, [...] care joacă pentru ele un rol care amintește de cel pe care tăria de caracter îl are pentru oameni. Identitatea națională se referă la trăsăturile limbii, ale culturii și ale istoriei care fac o națiune să fie unică în lume, care contribuie la mândria națională și pe care cetățenii unei națiuni consideră că le împărtășesc cu ceilalți.

Factorul nr. 7. Precum oamenii, națiunile realizează sau nu o auto-evaluare onestă. Pentru ca acest lucru să se întâmple, trebuie să existe un anumit consens național pentru o națiune, în vreme ce o persoană poate sau nu să efectueze această autoevaluare.

Factorul nr. 8. Națiunile au experiență istorică, în timp ce oamenii au amintiri personale despre crize naționale sau individuale din trecut.

Factorul nr. 10. O altă trăsătură a indivizilor pe care psihologii au definit-o și despre care au scris pe larg este flexibilitatea individuală,

precum și opusul ei, rigiditatea individuală. [...] În schimb, flexibilitatea națională poate fi specifică situației, spre deosebire de flexibilitatea individuală.

Factorul nr. 11. Oamenii au valori fundamentale individuale, precum onestitatea, ambiția, religia și legăturile de familie. Națiunile au ceea ce s-ar putea numi valori fundamentale naționale, dintre care unele se intersectează cu valorile fundamentale individuale (de exemplu, onestitatea și religia).

Factorul nr. 12. Națiunile se confruntă cu diferite limite în ceea ce privește libertatea de alegere, în special din motive geografice, economice și militar-politice. Oamenii se confruntă, de asemenea, cu diverse limitări ale libertății de alegere, dar din motive complet diferite.⁵

Factorul numărul 9 nu se aplică R. Moldova din cauza faptului că este un stat încă foarte tânăr și se confruntă cu debateri intense legate de subiectul națiunii din care ar face parte. Acest teritoriu a fost parte din statul medieval Moldova, apoi a existat sub forma unei gubernii mărginașe în cadrul Imperiului Rus, a fost parte componentă din statul modern și unitar România, iar după a doua anexare rusească a făcut parte din cadrul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, sub stricta influență a regimului politic de la Moscova. Așadar, nu avem un eșec național la care să ne raportăm, decât dacă ne-am raporta la eșecul națiunii române în preajma celui de-al Doilea Război Mondial de a-și păstra integritatea țării și ratarea reunificării în jurul anilor '90. Totodată, autorul teoriei analizei crizelor de stat prin intermediul factorilor utilizați în știința psihologiei mai subliniază că la crizele naționale se ridică chestiuni suplimentare care nu se prefigurează deloc, sau doar într-o mică măsură, ca analogii pentru crizele individuale. Printre ele se numără:

- „rolul crucial al instituțiilor politice și economice la nivel național;
- chestiuni cu privire la rolul liderilor unei națiuni în rezolvarea unei crize;
- chestiuni mai generale despre luarea deciziilor în grup;
- dacă o criză națională conduce la schimbări selective prin mijloace pașnice sau prin revoluție violentă;
- dacă o criză națională a fost declanșată din evoluțiile interne din cadrul națiunii sau de un șoc extern din partea altei țări“.⁶

⁵ *Ibidem*, pp. 55-57.

⁶ *Ibidem*, p. 58.

Definiția crizei și analiza cauzelor crizei de stat

Ce este o criză de stat? Dacă sunt de mai multe tipuri de crize, care sunt crizele ce pun în pericol existența statului R. Moldova? Cu aceste două întrebări pornesc pe complicatul drum al cauzelor care contribuie la menținerea micului stat situat între România și Ucraina într-o permanentă criză.

Literatura de specialitate susține că statul este conceput în sens larg ca un aparat politic cu putere coercitivă asupra unei populații dintr-un anumit teritoriu (vezi și Scheidel, 2013). „Crizele statale apar atunci când acel aparat politic este serios pus sub semnul întrebării și există șanse mari ca statul să nu persiste în forma sa actuală. Rezultatele dramatice ale crizelor statale includ prăbușirea și colapsul.”⁷ Avem în istorie numeroase state care s-au prăbușit ca urmare a unor mari crize interne sau externe. Câteva exemple sunt Regatul Poloniei, care a fost împărțit între Prusia, Rusia și Austria la sfârșitul secolului al XVIII-lea și nu a mai existat ca stat independent până în 1918. Regatul Ungariei s-a desființat după Primul Război Mondial, cel al Prusiei după Al Doilea Război Mondial, Iugoslavia s-a desființat în anii ‘90, ducând la formarea mai multor state, la fel cum s-a întâmplat și în cazul Uniunii Sovietice. Cazul sovietic sau iugoslav ne vorbesc despre faptul că în măsura în care un stat pierde puterea de a constrânge populația de pe teritoriul său, acesta își pierde chiar caracteristicile necesare pentru a fi definit ca stat. „Dar crizele statale nu implică inevitabil rezultate catastrofale. Crizele sunt totuși crize chiar și atunci când catastrofa este evitată; o «criză» este un punct de cotitură decisiv când schimbarea ar putea fi, de asemenea, evitată sau când schimbarea ar putea fi în bine.”⁸

R. Moldova înfruntă o serie de crize încă de la apariția sa. Nu controlează tot teritoriul său din cauza nesoluționării conflictului înghețat cu separatiștii susținuți de ruși în stânga Nistrului, iar asta înseamnă criză de securitate din lipsă de integritate teritorială. Și-a pierdut 40% din populație în ultimii treizeci de ani⁹, ceea ce se traduce într-o criză

⁷ Tilman Hartley, „State crisis theory: A systematization of institutional, socio-ecological, demographic structural, world-systems, and revolutions research”, Working Paper Series, No. 01/2023, *Post-growth Economics Network* (PEN), s.l., p. 2, disponibil la: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/274557/1/1856201228.pdf>.

⁸ H. Flower, *Roman Republics*, Princeton University Press, *apud* Tilman Hartley, *op. cit.*

⁹ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, disponibil la: <https://statistica.gov.md/ro/recensamantul-populatiei-2004-52.html> și la: https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-preliminare-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-10077_61626.html.

demografică majoră. Este cel mai sărac stat din Europa – cu un PIB real pe locuitor de numai 18.480 dolari internaționali (în 2024) – față de România (46.950) sau media UE (62.600)¹⁰.

Dar principala criză a R. Moldova este cea legată de *securitatea statului*. Două cauze produc în mica republică ceea ce am putea numi o criză existențială de securitate: politica externă expansionistă a Rusiei și lipsa unui consens în privința identității naționale. De aceste două cauze au depins majoritatea problemelor acestui stat.

Lipsa unui consens în privința identității naționale

Un alt autor american, de data aceasta specialist în chestiuni etnice, Charles King, susținea în lucrarea sa dedicată identității locuitorilor R. Moldova că în timpul revoltelor ce aveau loc pe cuprinsul european al Uniunii Sovietice, „în timp ce mulțimile din Talin, Vilnius, Riga și alte capitale sovietice sărbătoreau renașterea culturilor identităților indigene, la sfârșitul anilor ‘80, mulțimile din capitala Moldovei, Chișinău, păreau să facă exact opusul, respingând existența unei națiuni moldovenești separate și adoptând tricolorul, imnul național și limba oficială a altui stat, România. Naționalismul moldovenesc s-a dovedit a fi o entitate destul de ciudată: un naționalism care a reușit să creeze un stat independent, dar care părea și nu reușească să creeze o națiune independentă”.¹¹ Această ciudățenie s-a transformat într-o veritabilă criză identitară, în esență, din cauza neînțelegerilor interne în ce privește apartenența națională a populației majoritare – dacă moldovenii reprezintă o națiune distinctă sau fac parte integrantă din națiunea română. Această ambiguitate identitară, adânc înrădăcinată în istoria politică a regiunii, continuă să polarizeze societatea și să creeze disensiuni în raport cu vectorii principali de politică externă până în zilele noastre.

Proiectul identitar „moldovenesc” a fost inițiat în perioada interbelică de autoritățile sovietice, care, prin înființarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM) în 1924, au urmărit consolidarea unei identități etnice distincte de cea românească. Această „inginerie” identitară s-a accentuat după 1940, când URSS a anexat

¹⁰ IMF, GDP per capita, current prices, Purchasing power parity; international dollars per capita (2024), disponibil la: <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>.

¹¹ Charles King, *Moldovenii: România, Rusia și politica culturală*, Editura Arc, Chișinău, 2005, p. 3.

Basarabia și a format Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM), promovând limba „moldovenească” scrisă cu alfabet chirilic și respingând orice legătură culturală sau istorică cu România și națiunea română.

În pofida acestui proces descris din abundență în studii academice și nonacademice după 1989, distrugerea identității românești a basarabenilor de către ruși părea că a eșuat. Spre finalul anilor 1980, mișcările de renaștere națională din RSSM au denunțat falsificările istorice sovietice, adoptând simbolurile naționale românești – alfabetul latin, tricolorul și limba română ca limbă oficială. Declarația de independență din 1991 a părut, inițial, că va deschide calea către o reunificare politică cu România. Însă, în scurt timp, s-a constatat că elitele politice de la Chișinău și o parte semnificativă a populației dintre Prut și Nistru nu împărtășeau o viziune unitară asupra identității naționale. După 1994, discursul oficial a început să favorizeze o identitate moldovenească separată, culminând cu adoptarea unei Constituții care evita orice referire la caracterul românesc al limbii și națiunii, fapt rectificat după nouăsprezece ani de dispute politice și juridice¹², dar care nu a fost hotărât cu adevărat și susținut de către majoritatea convârșitoare a populației nici până astăzi.

Astăzi, identitatea națională în R. Moldova rămâne o chestiune sensibilă: o parte a populației se identifică drept moldoveni (77,2%), o alta drept români (7,9%), iar restul populației aparține unor minorități etnice care se identifică drept ucraineni, ruși sau găgăuzi. Din totalul cetățenilor care locuiau în anul 2024 în acest stat, 46% au declarat că vorbesc moldovenește, o limbă inexistentă din punct de vedere științific și, în consecință, nerecunoscută de România și de mediul academic românesc/european, dar încurajată de către Federația Rusă și de către formațiunile politice proruse. În jur de 33,2% dintre rezidenți au declarat că vorbesc limba română, iar 15,3% au indicat că limba lor maternă este limba rusă¹³. Lucrurile nu ar fi atât de complicate dacă aspectele identitare nu ar suscita o dispută cu privire la trecut și nu s-ar transpune în politica și în administrarea statului. Acest fapt limitează factorii nu-

¹² Constituția Republicii Moldova modificată conform Hotărârii Curții Constituționale Nr. 36 din 5 decembrie 2013, disponibil la: https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_RO.pdf.

¹³ Doru Petruți, Barometrul socio-politic Republica Moldova, februarie și aprilie 2025, IMAS, Chișinău, 2025, disponibil la: [https://imas.md/pic/archives/47/\[imas\]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf](https://imas.md/pic/archives/47/[imas]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf).

mărul 2, 6, 11, și 12 să acționeze pentru a depăși criza. Neconstituind o națiune consolidată (factorul nr. 6), se acceptă cu greu responsabilitatea națională pentru a acționa în R. Moldova (factorul nr. 2) în vederea depășirii crizei. Nu toată lumea împărtășește aceleași valori fundamentale (factorul nr. 11) și devine aproape imposibil ca statul să se elibereze de constrângerea geopolitică (factorul nr. 12).

Minoritățile rusofone nu se identifică cu proiectul de stat R. Moldova nici până acum decât în mică măsură. În cazul găgăuzilor există această conștiință istorică precum că Rusia i-a salvat de persecuțiile otomane din peninsula balcanică, i-a adus în Basarabia, i-a împrăștiat cu pământ și se păstrează o mentalitate de recunoștință față de Rusia. În plus, ei au fost extrem de rusificați în perioada sovietică și sunt conectați aproape complet la mediile de informare în limba rusă. În regiunea de Nord a R. Moldova, în orașul Bălți în mod special, 19,5% din populație comunică în limba rusă¹⁴. Ucrainenii sunt mai numeroși decât rușii, dar sunt profund rusificați. Ei nu au avut școli cu predare în limba ucraineană, ci doar în limba rusă. Ucrainenii rusofoni și rușii din R. Moldova votează preponderent partidele proruse și moldoveniste. Aceste minorități nu s-au identificat cu proiectul de stat al R. Moldova și probabil că nu s-ar identifica nici cu proiectul unirii R. Moldova cu România dacă un asemenea proiect s-ar realiza. În raioanele din nordul R. Moldova un sfert din populație sunt ucrainenii rusofoni și acolo moldovenii votează masiv cu Partidul Socialiștilor din R. Moldova și cu partidele lui Ilan Șor. Există aceste enclave în cadrul R. Moldova, iar politica lui Ilan Șor¹⁵ este să captureze statul de jos în sus, construind enclave teritoriale, aceasta fiind tactica inaugurată de Federația Rusă din anul 2003, care constă în a captura R. Moldova pe bucăți. Această tactică constă în a construi enclave teritoriale care să sfideze autoritatea Chișinăului. Prima enclavă de acest tip este UTA Găgăuzia, apoi orașul Bălți, unde primăria este controlată parțial de omul lui Renato Usatîi, un alt lider care și-a construit averea și influența în Rusia. În ultimul timp, Orheiul locuit de români moldoveni îndeplinește misiunea să sfideze autoritatea Chișinăului.

¹⁴ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, disponibil la: https://statistica.gov.md/files/files/serii_de_timp/recensamant_2024/Date_preliminare_RPL_2024_30_01_25.xlsx.

¹⁵ Ilan Șor este un politician și un afacerist prorus din Republica Moldova. A deținut funcția de primar al orașului Orhei (2015-2019) și a fost membru în Parlamentul Republicii Moldova (2019-2023). Acesta a fost condamnat în anul 2024 în lipsă la 15 ani de închisoare în cazul fraudei bancare de 1 miliard de dolari din anul 2014, continuând să influențeze politica din Republica Moldova de la distanță.

Dacă în decursul anilor disputele dintre taberele politice s-au desfășurat pe aspecte legate de numele limbii oficiale, conținutul și denumirea manualelor de istorie, unirea cu România sau rezolvarea conflictului înghețat, astăzi locuitorii R. Moldova își dispută viziunile antagonice cu privire la politica externă a statului. Din cauza ambiguității identitare, care nu a existat în cazul republicilor baltice la care mulți decidenți de la Chișinău s-au raportat ca la un model de dezvoltare (factorul nr. 5), a luat naștere pivotarea între Vest și Est, fapt care explică și titlul acestui capitol.

Procesul de pivotare a populației și elitelor din R. Moldova are loc între cele două blocuri regionale și este influențat de România și Uniunea Europeană, pe de o parte, și de către Federația Rusă, de cealaltă parte. Pentru România, R. Moldova a fost statul cu care a avut cele mai controversate și aproape imprevizibile relații¹⁶. Din partea Bucureștiului au existat două moduri de a aborda și influența R. Moldova: 1) promovarea identității românești și susținerea reunificării R. Moldova cu România, după scenariul din 1918 sau cel al reunificării celor două Germanii în 1991¹⁷; sau 2) susținerea unui stat independent populat de etnici români cu scopul de a nu eșua din cauze economice și conflicte etnice, care să se îndepărteze de Federația Rusă și să se apropie de România și de Uniunea Europeană, aderând la cea din urmă.¹⁸ A doua abordare este cea pe care majoritatea elitelor politice de la București o împărtășesc și o urmăresc în prezent. Asta nu înseamnă că toată clasa politică de la București a renunțat definitiv la idea unei eventuale reunificări. Parlamentul României a adoptat o declarație simbolică „pentru celebrarea unirii Basarabiei cu Țara Mamă, România, la 27 martie 1918” în anul 2018¹⁹, prin care își reafirmă deschiderea pentru unirea cu R. Moldova. Răspunsul elitelor proeuropene de la Chișinău a fost rezervat. Acestea au respins în cel mai diplomatic mod cu putință oferta și au continuat procesul de consolidare a identității moldovenești, diferite de națiunea română.

¹⁶ Ileana Racheru, *Politica externă a Republicii Moldova: de la independență la președenția lui Vladimir Voronin*, Monitorul Oficial R.A., 2020 – vol. 1, ISBN 978-606-035-050-7, p. 11.

¹⁷ „Republica Moldova. Relația politică”, Ministerul Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/bilateralrelations/1677#827>, apud Ileana Racheru, precum și Petrișor Peiu, Dan Dungaciu, *Reunirea. Realități, costuri, beneficii*, Editura Litera, București, 2017.

¹⁸ Ministerul Afacerilor Externe din România într-un răspuns oficial înregistrat cu Nr. C2-2/4336 din 22 decembrie 2022.

¹⁹ Parlamentul României, Declarația nr. 1 din 27 martie 2018 pentru celebrarea unirii Basarabiei cu Țara-Mamă, România, la 27 martie 1918, *Monitorul Oficial* nr. 269 din 27 martie 2018, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/199095>.

Reticențele față de apropierea de România și teama de a pierde suveranitatea în cazul unei reunificări cu statul român persistă în rândul decidenților de la Chișinău și al majorității populației de acolo, chiar și la cei care dețin cetățenia română. Doar 35,6% dintre respondenții unui sondaj aplicat în luna octombrie 2024 au declarat că ar vota pentru „Unirea R. Moldova cu România”²⁰. Această teamă este exploatată de forțe politice proruse, care perpetuează confuzia identitară în scopuri geopolitice.

Prin urmare, criza identitară din R. Moldova nu este doar o problemă de natură culturală sau simbolică, ci o veritabilă criză existențială a statului moldovean, cu consecințe directe asupra stabilității interne și a opțiunilor strategice externe. Până când nu se va ajunge la un consens intern clar asupra acestei chestiuni fundamentale, aspirațiile europene ale R. Moldova, fragilul proiect ce ține populația laolaltă în acest stat, vor continua să fie vulnerabile la presiunile ideologice și geopolitice din est.

Efectele politicii externe expansioniste a Federației Ruse

Rusia este genul de stat care nu are încredere în vecinii săi și, la rândul său, nu este de încredere. Occidentul a perceput prăbușirea Uniunii Sovietice ca pe o simplă emancipare a popoarelor din cadrul blocului respectiv. Rușii, uimiți de cele întâmplate, priveau situația altfel. Autoritățile de la Moscova au presupus că noile țări independente vor fi neutre din punct de vedere politico-militar și, prin urmare, vor rămâne în sfera lor de influență și nu vor reprezenta o amenințare de securitate. Ca să fie sigure de *statu-quo*, autoritățile ruse au încurajat și sprijinit conflictele din stânga râului Nistru în R. Moldova, separatismul din Osetia de Sud și Abhazia în Georgia, conflictul etnic și teritorial din regiunea Nagorno-Karabah între Armenia și Azerbaidjan, precum și războiul din Cecenia sau cel din Donbas mai târziu. Cu alte cuvinte, Federația Rusă a încercat prin toate mijloacele de care a dispus să mențină fostele republici sovietice legate de ea pentru a menține zona tampon între frontierele sale și blocul euroatlantic.

²⁰ Mihai Bologan, *Barometrul Opiniei Publice Septembrie – Octombrie 2024*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2024, p. 21, disponibil la: <https://ipp.md/wp-content/uploads/2024/10/Raport-final-BOP-2024.pdf>.

În cazul R. Moldova, ca în alte cazuri, după conflictul militar care a durat de la 2 martie până la 21 iulie 1992, Rusia a dezvoltat o abordare neconvențională pentru a gestiona situația. Nu a mai trimis tancuri, ci a utilizat probleme politice, economice și identitare pentru a-și spori influența. Modelul propus de Rusia autorităților de la Chișinău este Republica Belarus, unde un regim autocratic permite autorităților de la Moscova să-și sporească puterea și să destabilizeze granița cu Polonia. În schimbul supunerii, autoritățile ruse au promis gaze naturale și carburanți la un preț mai mic sau să își deschidă piața pentru mărfurile moldovenești, o piață de desfacere mult sub potențialul pieței europene. Numai că o parte din elitele R. Moldova, sprijinite și de puțin peste 50% din populație, aspiră la o integrare în blocul euroatlantic mult mai dezvoltat, cu democrații liberale. Timp de peste trei decenii, România și, din 2004, Uniunea Europeană încurajează autoritățile moldovene să facă reforme și să adopte o poziție distantă față de Federația Rusă. De cealaltă parte, Rusia a căutat să mențină o politică bazată pe neutralitate în R. Moldova, să împiedice influența UE și să spere că nu se vor întruni niciodată condițiile pentru ca R. Moldova să adere la blocul comunitar sau, mai grav, să adere la NATO unindu-se cu România.

În anul 2025, în plin război de ocupație în Ucraina, conducerea Federației Ruse are fixate două seturi de obiective în R. Moldova, de etapă și pe termen lung. „Cele de etapă constau în schimbarea conducerii prooccidentale de la Chișinău cu un regim loial Kremlinului, scoaterea R. Moldova din coaliția pro-Ucraina și blocarea parcursului european al Moldovei. Obiectivele pentru următorii zece ani constau în zădărnicierea aderării R. Moldova la Uniunea Europeană, federalizarea republicii în mai multe unități de mărimea cantoanelor” și încorporarea acesteia în Uniunea Eurasiatică²¹. Președinta Maia Sandu și Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS) au o agendă diferită de cea a Moscovei. În strategia securității naționale a R. Moldova, pentru prima dată, Federația Rusă a fost indicată drept o amenințare pentru securitatea statului și au fost fixate obiective precum „pregătirea asiduă a țării pentru aderarea la Uniunea Europeană, la orizontul anului 2030, îndeplinind în mod proactiv condițiile necesare”²², precum și „dezvoltarea

²¹ Vladimir Socor, *Russia Determined to Take Over Moldova or Break It (Part One)*, Eurasia Daily Monitor Volume: 21, Issue: 65, April 29, 2024. Disponibil la: <https://jamestown.org/program/russia-determined-to-take-over-moldova-or-break-it-part-one/>, accesat la 19.11.2024.

²² Hotărârea Nr. HP391/2023 din 15.12.2023 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, disponibil la: https://presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20SSN_2023.pdf.

unui sistem de securitate și apărare profesionist și modern, finanțat în mod adecvat, capabil să asigure temeinic securitatea națională”.²³

Din anul 2021, partidul aflat la guvernare în R. Moldova a căutat să mențină o politică externă bazată pe neutralitate militară, proeuropeană, condamnând politica de agresiune a Federației Ruse în Ucraina, încercând să ignore amenințările venite de la Kremlin și sperând că nicio amenințare de ordin militar nu se va materializa pe teritoriul său. Federația Rusă, la rândul ei, a rămas extrem de suspicioasă față de autoritățile de la Chișinău și a depus eforturi considerabile pentru a le sabota activitatea. Drept urmare, referendumul de aderare a R. Moldova la Uniunea Europeană din 2024 a înregistrat un rezultat mai rău decât se preconiza în general. Relatările presei au vorbit despre o diferență minimă în favoarea opțiunii proeuropene, despre o diferență de câteva zecimi de procent. În realitate, diferența este împotriva opțiunii proeuropene deoarece nu au fost luați în calcul cei 4% dintre participanții la alegeri care au boicotat referendumul. Dacă le punem la socoteală și pe acestea, atunci rezultatul net al referendumului a fost 52% la 48% împotriva opțiunii europene. În acest referendum s-au întrunit două trenduri negative: scepticismul față de Uniunea Europeană alimentat de propaganda rusă și nemulțumirea față de performanța guvernului PAS. Propaganda rusească a jucat un rol important, dar nu trebuie exagerat cu acest lucru. În realitate, guvernarea proeuropeană a luat o serie de măsuri de protejare a spațiului informațional împotriva propagandei rusești. Guvernarea a blocat accesul la foarte multe canale de televiziune rusești care timp de mulți ani au otrăvit generații după generații de cetățeni moldoveni și spațiul informațional al R. Moldova, plus canale social media. Aceste măsuri au sporit protecția spațiului informațional, dar au provocat și nemulțumiri.

Principalul adversar al integrării europene în R. Moldova este mentalitatea unei mari părți a populației, mentalitate moștenită din perioada sovietică și care este în foarte mică măsură înțeleasă în afară granițelor R. Moldova. În rândul populației există o mentalitate specifică, răspândită și printre vorbitorii de limbă română, o mentalitate de respect și teamă față de Rusia. Chiar adepții integrării europene, care la referendum au votat în favoarea opțiunii europene, doresc în același timp ca R. Moldova să nu se „certe” cu Rusia, să nu „supere” Rusia. Drept dovadă, în studiile sociologice cantitative efectuate în lunile februarie și aprilie ale anului 2025, pe un eșantion reprezentativ de pe teritoriul

²³ *Idem.*

republicii, relevă că 47% consideră că orientarea de politică externă a conducerii R. Moldova ar trebui să fie echilibrată, atât cu Rusia, cât și cu europenii²⁴. Apoi, alt sondaj cu aproximativ același număr de respondenți relevă faptul că în jur de 54% erau dispuși să voteze pozitiv la un eventual referendum pentru aderarea la Uniunea Europeană în anul 2024, iar 40,9% pentru aderarea la Uniunea Economică Eurasiatică²⁵. Această mentalitate este una postcolonială. Rusia este percepută ca o mare putere, de la care pot veni și beneficii, și pericole. Ca să vină beneficii trebuie să ne punem bine cu Rusia, ca să evităm pericolele trebuie să nu supărăm Rusia. Este o mentalitate răspândită în rândurile unei mari părți a populației care altminteri este în favoarea Uniunii Europene. Dacă pe buletinul de vot ar fi fost trei opțiuni și a treia opțiune consta în „să fim și cu unii, și cu alții“, aceea ar fi câștigat detașat. O ambiguitate identitară și geopolitică care s-a manifestat de-a lungul ultimilor treizeci de ani în acest spațiu și pe care Federația Rusă, prin partidele rusofone, o exploatează insistent mai ales în preajma alegerilor politice.

Cele mai importante alegeri în R. Moldova sunt alegerile parlamentare. Scrutinul din 28 septembrie 2025, care prevestea după patru ani de erodare guvernamentală un scenariu asemănător cu cel din Georgia, unde un Parlament dominat de o majoritate eurosceptică îngheață procesul de aderare, a fost câștigat de Partidul Acțiune și Solidaritate cu 50.20%²⁶. După această surpriză electorală, partidul condus de facto de președinta Maia Sandu are șansa să guverneze de unul singur, fără a fi nevoit să identifice niște aranjamente de coaliție în următorii ani. Aranjamentele de coaliție în R. Moldova au o istorie negativă. Au existat asemenea aranjamente de câteva ori în perioada 1998-2001, urmate de guvernarea comunistă din 2001, apoi de aranjamente de coaliție în 2009 până în 2019. Aceste coaliții au fost disfuncționale, haotice, formate din politicieni lipsiți de conștiința interesului de stat, guvernări care s-au blocat în conflicte partinice pentru interese personale. Nu au mai existat asemenea coaliții după anul 2020, când a venit la putere Partidul Acțiune și Solidaritate. Nu există în momentul de față niciun partener

²⁴ Doru Petruți, *Barometrul socio-politic Republica Moldova*, februarie și aprilie 2025, IMAS, Chișinău, 2025, disponibil la: [https://imas.md/pic/archives/47/\[imas\]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf](https://imas.md/pic/archives/47/[imas]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf) și la [https://imas.md/pic/archives/48/\[imas\]%20barometrul%20socio-politic_aprilie%202025.pdf](https://imas.md/pic/archives/48/[imas]%20barometrul%20socio-politic_aprilie%202025.pdf).

²⁵ Mihai Bologan, *op. cit.* p. 21.

²⁶ Cosmisa Electorală Centrală a Republicii Moldova, Rezultate, Chișinău, 2025, disponibil la: <https://pv.cec.md/preliminare>.

viabil sau dezirabil de coaliție pentru PAS. Acest fapt se datorează faptului că liderii PAS au canalizat toată atenția asupra lor, iar celelalte partide proeuropene nu au reușit să propună electoratului lideri noi și carismatici pentru a accede în Parlamentul R. Moldova.

La prima vedere, situația din R. Moldova pare mai bună decât cea din Georgia, deoarece la Chișinău nu există un Bidzina Ivanișvili²⁷, care a capturat statul georgian așa cum făcuse Vladimir Plahotniuc în perioada 2013-2019. Privind mai atent, vom constata însă că în pofida capturării statului de către oligarhul Ivanișvili, majoritatea populației din Georgia se pronunță, în proporție de peste 70%, pentru Uniunea Europeană și pentru NATO. În R. Moldova nu avem asemenea majorități consolidate. Vedem acum că există în cel mai bun caz 50% în favoarea Uniunii Europene și 25% pentru aderarea la NATO. Iar pentru o comparație și mai amară, republicile model pentru R. Moldova – Estonia, Letonia și Lituania –, la referendumurile de aderare la UE, au înregistrat rezultate de 67%, 68% și 92% susținere din partea participanților în favoarea aderării.

O altă problemă pentru clasa politică proeuropeană de la Chișinău, pentru România și statele care susțin aderarea R. Moldova la UE este creșterea euroscepticismului în Europa și opoziția unor state membre în privința extinderii. Chiar dacă autoritățile moldovene vor reuși să depășească rezistența Ungariei și a Slovaciei în privința începerii negocierilor de aderare la UE a Ucrainei, care afectează și R. Moldova, există alte state care la un moment dat se vor opune din cauza unor chestiuni de politică internă. Am surprins în anul 2024 existența unui curent antiextindere în Franța, unde partidul de la putere a căutat să-i asigure pe francezi în timpul campaniei electorale pentru europarlamentare că iau în calcul „să amâne aderarea la UE a R. Moldova și Ucrainei pe un termen nedeterminat, ipoteză ce a fost reconfirmată prin analiza discursului acestui partid”²⁸. Studiul a arătat că accederea în UE a R. Moldova s-ar afla și la mâna „dezinteresului Alianței

²⁷ Bidzina Ivanișvili – om de afaceri și politician, cetățean georgian, rus și francez, cel mai bogat om din Georgia (7,6 miliarde de dolari în 2024, aprox. un sfert din PIB-ul acestui stat). A fondat și conduce partidul de guvernământ Visul Georgian, antioccidental și prorus („The man who bought a country”, *POLITICO*, 24 October 2024, <https://www.politico.eu/article/bidzina-ivanișvili-georgia-election-2024/>).

²⁸ Radu Cupcea, „Impactul partidelor extremiste din Franța asupra politicii de extindere a UE. Efecte pentru Republica Moldova”, *Rev. Șt. Pol. Rel. Int.*, XXI, 3, București, 2024, p. 147, disponibil la: https://79dd720e-4b65-4316-bb39-526d8ea1c51d.filesusr.com/ugd/d1cf60_35732f4015644541841b9e5e01fa3343.pdf.

Centriste Împreună (163 deputați), opoziția Republicanilor și aliaților de centru-dreapta (68 de deputați), ambiguitatea stângii radicale cu privire la extindere (84 deputați) și opoziția Reuniunii Naționale (143 deputați)“.²⁹ Fenomene asemănătoare deducem că s-ar putea înregistra în Austria, Slovacia sau, din nou, Ungaria. Pentru ca un nou membru să fie acceptat în această comunitate este nevoie de unanimitate. Pot compensa victoriile de pe câmpul diplomatic dificultățile de mai sus? Majoritatea experților pe care i-am consultat susțin că da.

Simpatia generalizată pentru mica republică la nivelul cancelariilor europene nu trebuie subestimată. Numai că tot criza de securitate rămâne cea mai dificilă problemă ce trebuie depășită. Ea este legată nespus de mult de negocierile de pace care vor fi încheiate odată și odată în Ucraina. În cel mai bun caz Ucraina va fi partajată de-a lungul unei linii a frontului după modelul Coreei sau a Germaniei de după 1945. Dacă orașul Nikolaev va rămâne sub controlul administrației de la Kiev, atunci R. Moldova va beneficia de un scut protector care va bloca accesul fizic al armatei ruse înspre orașul Odesa, respectiv înspre regiunea transnistreană și se va putea concentra pe parcursul său european. Dacă Ucraina se prăbușește din interior și Federația Rusă ocupă Odesa, atunci situația se complică foarte mult. În acel caz, obiectivul politic al Rusiei se va schimba și va forța să aducă R. Moldova în sfera sa directă de influență, cu o guvernare prorusă la Chișinău. Dacă Rusia ajunge să ocupe Odesa, atunci estimările sunt că în R. Moldova se va schimba raportul de forțe în favoarea Federației Ruse, chiar cu girul majorității populației, despre care spuneam că are o mentalitate fluidă.

Concluzii

Analizând acest exercițiu de echilibristică a R. Moldova constituit dintr-o combinație dintre păstrarea independenței față de Federația Rusă, respingerea aluziilor de unificare cu România, îmbunătățirea situației economice a populației și dorința de a adera la Uniunea Europeană, vom evalua demersurile pentru depășirea problemei fundamentale a statului vecin – amenințarea din partea Federației Ruse –, prin cei 12 factori postulați ca fiind asociați cu soluționarea crizelor naționale. Dintre aceștia, patru factori au fost îndepliniți de către societatea din R. Moldova în ultimii peste treizeci de ani, trei au întâmpinat

²⁹ *Ibidem*.

mari dificultăți și au fost îndepliniți parțial, iar patru factori au fost greu de aplicat pe acest caz sau nu au fost atinși aproape deloc. Consensusul în rândul cetățenilor moldoveni cu privire la faptul că Federația Rusă reprezintă cea mai mare amenințare pentru statul pe care îl constituie este unul fragil (*factorul nr. 1*)³⁰. Nu toată lumea vede Rusia ca pe o amenințare existențială. Dimpotrivă, există un segment din populație care și-ar dori ca Federația Rusă să domine R. Moldova. Jumătate din cetățenii cu drept de vot ar opta pentru relații strânse cu Federația Rusă în ciuda agresiunii de care forțele militare ruse au dat dovadă în Ucraina. Acesta reprezintă unul dintre motivele pentru care nu am asistat la mai multă determinare pentru a acționa într-o singură direcție geopolitică (*factorul nr. 2*)³¹. Inițial basarabenii au abandonat dezideratul de unire cu România pentru a-și păstra independența statală (anul 1994), apoi au abandonat neutralitatea geopolitică practică în timpul celor două mandate ale președintelui Vladimir Voronin (în perioada 2001-2009), ca din 2010 să susțină parcursul statului către Uniunea Europeană. În 2026, după ce majoritatea populației a votat pentru continuarea parcursului european la alegerile parlamentare, se prefigurează o îndepărtare mai consistentă de Federația Rusă, demers pe care România s-a străduit în tot acest timp să-l încurajeze din motive de securitate și pentru securitatea cetățenilor săi din statul vecin. Pe scurt, avem doi factori îndepliniți parțial.

Încă nu putem atribui R. Moldova un eșec național major pentru că este un stat nou, cu puțină experiență (*factorul nr. 9*)³². Într-o oarecare măsură putem spune că ratarea momentului istoric de reunificare cu România după modelul Germaniei în perioada 1990-1994 poate fi considerat un eșec al națiunii române în ansamblul său, dar această ratăre nu le aparține doar locuitorilor dintre Prut și Nistru. Abandonarea parcursului pentru integrarea și aderarea la Uniunea Europeană va putea fi considerat un eșec major al noului construct statal dacă se va întâmpla. Abia după asta se va putea analiza gestionarea acestui punct de cotitură. În lipsa factorului numărul 9, societatea numită moldovenească nu a beneficiat de o experiență istorică considerabilă din crize anterioare (*factorul nr. 8*)³³. În trecutul mai îndepărtat bunicii celor care astăzi au patruzeci de ani au beneficiat de experiența educației în limba română

³⁰ Factorul nr. 1 constă în îndeplinirea consensului național privind situația de criză a națiunii.

³¹ Factorul nr. 2 constă în acceptarea responsabilității naționale de a acționa într-un anume fel.

³² Acest factor constă în experiența gestionării unui eșec național anterior.

³³ Experiență istorică a crizelor naționale anterioare.

în anii 1920-1940, care a contribuit la păstrarea limbii române ca limbă de comunicare pentru majoritatea cetățenilor acestui teritoriu devenit ulterior un stat. De asemenea, bunicii și părinții celor care au astăzi între treizeci și cincizeci de ani au avut nefericita experiență a deportărilor staliniste și a deznaționalizării orchestrate de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice.

În procesul său de constituire și de consolidare ca stat, R. Moldova a realizat schimbări selective de parcurs și a reușit să construiască un zid pentru a delimita problemele care necesită rezolvare (*factorul nr. 3*)³⁴. A insistat să continue pe ideea construcției unei națiuni diferite de cea română, o practică moștenită de la ideologii ruși, un popor multicultural și multilingv al R. Moldova, diferit de românii din România, proiect la care a aderat 77,2% din populație. Elitele politice de la Chișinău, fie că vorbim de cele proeuropene sau antieuropene, sunt pe cale de a îndeplini *factorul nr. 6*, adică să își consolideze o nouă identitate, fie ea și de sorginte sovietică – „națiunea civică moldovenească” – pe care România nu o recunoaște la nivel oficial și pe care Federația Rusă o încurajează. Consider că acest factor încă nu este îndeplinit, puternic și mobilizator, astfel încât cetățenii să fie gata să își dea viața, precum finlandezii sau ucrainenii, pentru independența țării lor. Principalele aspecte care s-au schimbat de la proclamarea independenței și până în prezent includ modul în care cetățenii R. Moldova se percep; dezvoltarea unei politici externe independente, abandonarea parțială a regiunii transnistrene, o legătură tot mai mare din punct de vedere economic cu România și UE în detrimentul legăturii cu Federația Rusă. Republicile baltice servesc drept exemplu des invocat de către o parte din elitele politice (*factorul nr. 5*)³⁵ și de către cetățeni, la fel cum au fost invocate drept modele Elveția pentru păstrarea neutralității militare și Cipru pentru aderarea europeană.

Obținerea de ajutoare materiale și financiare din partea altor state (*factorul nr. 4*)³⁶ este cel mai bine îndeplinit factor în depășirea crizei dintre toate. Conform unui raport public mai vechi în ce privește asistența pentru dezvoltare de care a beneficiat R. Moldova în anul 2016,

³⁴ Construirea unui zid pentru a delimita problemele naționale care necesită rezolvare.

³⁵ Factorul nr. 5 constă în capacitatea de utilizare a altor națiuni ca modele de rezolvare a problemelor.

³⁶ Factorul nr. 4 constă în ajutoare materiale și financiare din partea altor națiuni pentru depășirea crizei.

cei mai importanți cinci donatori în acel an au fost UE (94,9 mil. euro), Banca Mondială (85,2 mil. euro), România (84,9 mil. euro), BERD (42 mil. euro) Agențiile ONU (27,1 mil. euro)³⁷. Raportat la cheltuielile statului conform bugetului din anul 2016, care s-au situat la suma de aproximativ 1,6 miliarde de euro, constatăm că 440 mil. euro au provenit din exterior sub formă de sprijin³⁸. Ulterior, din aprilie 2022, în urma agresiunii militare a Rusiei împotriva Ucrainei și a efectelor negative ale acesteia asupra stabilității economice și financiare a Republicii Moldova, Consiliul European a decis să desfășoare o nouă operațiune de asistență macrofinanciară în valoare de 150 de milioane euro sub formă de împrumuturi și granturi în beneficiul Republicii Moldova. La 18 martie 2025, Consiliul și-a dat acordul final privind primul pilon financiar al Planului de creștere, denumit Mecanismul de reformă și creștere. Mecanismul va sprijini Republica Moldova în perioada 2025-2027 și ar urma să ofere granturi în valoare de 385 de milioane euro și împrumuturi în valoare de 1,5 miliarde euro, cel mai mare pachet de sprijin financiar al UE de la independența Republicii Moldova.³⁹ Fără aceste fonduri existența statului ar fi fost pusă în pericol.

În ce privește autoevaluarea onestă (*factorul nr. 7*)⁴⁰, consider că societatea R. Moldova a reușit să o realizeze doar într-o anumită măsură. Nu s-a predat Federației Ruse, cum a făcut-o societatea și clasa politică din Republica Belarus, dar nici nu a reușit să înțeleagă faptul că promovând o neutralitate fără armată bine pregătită și dotată nu va reuși să depășească criza de securitate care îi amenință libertatea. Neutralitatea nu reprezintă o garanție de securitate pentru R. Moldova. Neutralitatea în acest stat este unilateral declarată, nerecunoscută de nimeni pe plan juridic, este o neutralitate practic neînarmată și neprotejată. Puțini cetățeni, cu excepția elitelor politice, înțeleg că supraviețuirea ca stat nu este în întregime în mâinile lor și că nu se pot baza din punct de vedere financiar pe Federația Rusă. Toți politicienii din R. Moldova, chiar și cei proruși, sunt conștienți de faptul că Rusia nu deține posibilitatea să întrețină micul stat moldovean din punct de

³⁷ Cancelaria de Stat a Republicii Moldova, *Raportul anual privind asistența externă acordată Republicii Moldova în anul 2016*, Chișinău, 2016, disponibil la: https://amp.gov.md/portal/sites/default/files/inline/oda_raport_2016.pdf.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, *Republica Moldova*, Bruxelles, 2025, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/>.

⁴⁰ Factorul nr. 7 constă în capacitatea de a realiza o autoevaluare națională onestă.

vedere financiar. De asemenea, consider că societatea dă semne de imaturitate atunci când sprijină oameni politici care propun o echilibristică în care să mulțumească și UE până la un punct, dar și Federația Rusă tot până la un punct. Acest gen de oameni politici convin cel mai mult Rusiei, deoarece îi satisface anumite cerințe fără să o pună la cheltuială prea mult. În ansamblu, după războiul de la Nistru, societatea a dat dovadă de flexibilitate în funcție de situație (*factorul nr. 10*)⁴¹. A fost apropiată, pe rând, atât de România, cât și de Federația Rusă atunci când a avut nevoie de sprijin material. Acum este determinată pe jumătate să urmeze proiectul privind integrarea europeană fără să pună în discuție aderarea la NATO, fiind conștientă că al doilea pilon euroatlantic ar irita extrem de mult regimul de la Kremlin. În ce privește valorile naționale fundamentale, păstrarea independenței statului, obținerea unui trai mai bun și păstrarea tradițiilor creștine par cele mai importante pentru cetățenii R. Moldova. „Mai bine mai săraci și independenți, decât cu rușii sau cu românii stăpâni“, sună una din replicile pe care le-am auzit cel mai des când am discutat despre opțiuni ce ar pune în pericol existența statului. Adoptarea valorilor europene precum democrație, egalitate, stat de drept, respectarea drepturilor omului, inclusiv drepturile persoanelor aparținând minorităților „este un proces anevoios, contradictoriu și complex“⁴², conform unui articol publicat în anul 2023. „Materialismul reprezintă o stare de spirit dominantă“⁴³, iar alegerea proeuropeană este influențată de o ripostă pe plan extern din partea Federației Ruse, cât și de către forțele politice interne și Biserica Ortodoxă din Moldova, afiliată Patriarhiei Moscovei (*factorul nr. 11*)⁴⁴.

Libertatea de alegere a R. Moldova a fost sever limitată de trupele ruse care staționează în stânga Nistrului și de ingerința puternică din partea Federației Ruse în chestiunile interne (*factorul nr. 12*)⁴⁵. Acest factor nu este îndeplinit și nu ține doar de voința R. Moldova. Societății moldovenești îi lipsește o identitate națională și proeuropeană puternică, la fel cum îi lipsesc instituțiile politice și economice mai dezvoltate și mai puțin corupte. Aceasta a reușit, în schimb, să aleagă un lider politic bine pregătit, format în afara școlii superioare sovietice, cu vizi-

⁴¹ Acest factor constă în gradul de flexibilitate națională adaptată situației.

⁴² Valentina Enachi, *Valorile europene în contextul social-politic din Republica Moldova*, p. 206, disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/205-208_30.pdf.

⁴³ *Ibidem*, p. 206.

⁴⁴ Factorul nr. 11 face referire la valorile naționale fundamentale.

⁴⁵ Factorul nr. 12 este ultimul și constă în eliberarea de constrângerile geopolitice.

une și determinare, care a comunicat destul de bine problemele societății (*factorul nr. 3*), să crească sprijinul extern pentru depășirea crizei (*factorul nr. 4*), să apeleze la experiența altor state care au depășit crize asemănătoare (*factorul nr. 5*), să propună o autoevaluare onestă a capacităților statului (*factorul nr. 7*), să se adapteze situației de război în vecinătate (*factorul nr. 10*), reușind să gestioneze cu bine criza, chiar în cadrul constrângerilor geopolitice ale așa-numitului „război hibrid” purtat în prezent de Federația Rusă (*factorul nr. 12*).

În sfârșit, pentru a contribui și cu unele sugestii politice, inspirate din experiența expertului Vladimir Socor, consider că autoritățile de la București și Chișinău ar trebui să conștientizeze și să comunice populației că teritoriul actual al R. Moldova, partea dintre Nistru și Prut, este un vacuum militar. Din acest motiv, este nevoie de un sistem de asigurare a securității R. Moldova fără tratate pentru a nu speria cetățenii și a nu provoca Rusia. „Este nevoie de o coaliție a voluntarilor (*Coalition of the willing*), în afara cadrului NATO, un grup de câteva țări NATO, care să ofere R. Moldova mijloacele necesare pentru a se apăra în cazul unei invazii rusești”⁴⁶. România ar trebui să își asume responsabilitatea de a forma un grup de state care să asigure securitatea R. Moldova. De exemplu, România să ofere apărare aeriană, apoi Polonia să ofere armament, muniție. România și Polonia să ofere instruire gratuită pentru militarii din R. Moldova. Turcia să fie atrasă în această coaliție pentru a sprijini R. Moldova cu drone și alte dispozitive care au performat în Ucraina. Din partea NATO și a UE, R. Moldova poate obține susținere pentru a-și consolida și întări frontiera cu regiunea separatistă. Fără acestea măsuri concrete, noua doctrină de securitate în care R. Moldova definește Rusia ca pe amenințarea directă la adresa sa, evaluare care coincide cu evaluarea NATO, nu poate fi aplicată. La nivel practic, R. Moldova nu are mijloacele necesare să se opună invaziei rusești sau unei eventuale constrângeri militare din partea Rusiei. De asemenea, comunicarea strategică va determina populația să aleagă – *continuarea aspirației occidentale în ciuda rezistenței orientale*.

⁴⁶ Interviu acordat de expertul în spațiul ex-sovietic de la Jamestown Foundation din Washington, domnul Vladimir Socor.

BIBLIOGRAFIE

- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, disponibil la: https://statistica.gov.md/files/files/serii_de_timp/recensamant_2024/Date_preliminare_RPL_2024_30_01_25.xlsx.
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, disponibil la: <https://statistica.gov.md/ro/recensamantul-populatiei-2004-52.html> și la: https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-preliminare-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-10077_61626.html.
- Bologan, Mihai, *Barometrul Opiniei Publice Septembrie – Octombrie 2024*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2024, p. 21, disponibil la: <https://ipp.md/wp-content/uploads/2024/10/Raport-final-BOP-2024.pdf>.
- Cancelaria de Stat a Republicii Moldova, *Raportul anual privind asistența externă acordată Republicii Moldova în anul 2016*, Chișinău, 2016, disponibil la: https://amp.gov.md/portal/sites/default/files/inline/oda_raport_2016.pdf.
- Cancelaria de Stat a Republicii Moldova, *Raport privind asistența externă a Republicii Moldova*, disponibil la: <https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport.pdf>.
- Charles King, *Moldovenii: România, Rusia și politica culturală*, Editura Arc, Chișinău, 2005.
- Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, *Republica Moldova*, Bruxelles, 2025, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/>.
- Constituția Republicii Moldova modificată conform Hotărârii Curții Constituționale Nr. 36 din 5 decembrie 2013, disponibil la: https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_RO.pdf.
- Cupcea, Radu, „Impactul partidelor extremiste din Franța asupra politicii de extindere a UE. Efecte pentru Republica Moldova“, *Rev. Șt. Pol. Rel. Int.*, XXI, 3, București, 2024, p. 147, disponibil la https://79dd720e-4b65-4316-bb39-526d8ea1c51d.files.usr.com/ugd/d1cf60_35732f4015644541841b9e5e01fa3343.pdf.
- Diamond, Jared, *Momente decisive. Cum reacționează națiunile în fața crizelor și a schimbărilor*, Editura Litera, București, 2020.
- Enachi, Valentina, *Valorile europene în contextul social-politic din Republica Moldova*, p. 206, disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/205-208_30.pdf.
- Hartley, Tilman, „State crisis theory: A systematization of institutional, socio-ecological, demographic structural, world-systems, and revolutions research“, Working Paper Series, No. 01/2023, *Post-growth Economics Network* (PEN), s.l., p. 2, disponibil la: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/274557/1/1856201228.pdf>.
- Hotărâre Nr. HP391/2023 din 15.12.2023 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, disponibil la: https://presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20SSN_2023.pdf.
- IMF, GDP per capita, current prices, Purchasing power parity; international dollars per capita (2024), disponibil la: <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>.
- Ministerul Afacerilor Externe din România într-un răspuns oficial înregistrat cu Nr. C2-2/4336 din 22 decembrie 2022.
- Ministerul Afacerilor Externe, „Republica Moldova. Relația politică“, disponibil la: <http://www.mae.ro/bilateralrelations/1677#827>.

- Parlamentul României, Declarația nr. 1 din 27 martie 2018 pentru celebrarea unirii Basarabiei cu Țara-Mamă, România, la 27 martie 1918, *Monitorul Oficial* nr. 269 din 27 martie 2018, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/199095>.
- Peiu, Petrișor, Dungaciu, Dan, *Reunirea. Realități, costuri, beneficii*, Editura Litera, București, 2017.
- Petruți, Doru, Barometrul socio-politic Republica Moldova, februarie și aprilie 2025, IMAS, Chișinău, 2025, disponibil la: [https://imas.md/pic/archives/47/\[imas\]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf](https://imas.md/pic/archives/47/[imas]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf) și la [https://imas.md/pic/archives/48/\[imas\]%20barometrul%20socio-politic_aprilie%202025.pdf](https://imas.md/pic/archives/48/[imas]%20barometrul%20socio-politic_aprilie%202025.pdf).
- Racheru, Ileana, *Politica externă a Republicii Moldova: de la independență la președenția lui Vladimir Voronin*, Monitorul Oficial R.A., 2020 – vol. 1, ISBN 978-606-035-050-7.
- Socor, Vladimir, *Russia Determined to Take Over Moldova or Break It (Part One)*, Eurasia Daily Monitor Volume: 21, Issue: 65, April 29, 2024. Disponibil la: <https://jamestown.org/program/russia-determined-to-take-over-moldova-or-break-it-part-one/>.